VIZSLÁN TIBOR, VIZSLÁN TIBORNÉ, VIZSLÁN LÁSZLÓ

Sajóecseg szitakötő (Odonata) faunája

Bevezetés

Sajóecseg az Észak-Alföldi Hordalékkúp-síkság Sajó-Hernád-sík nevű kistáján helyezkedik el. A község közvetlenül a Sajó mellett terül el, ez a folyó és közvetlen környéke határozza meg, illetve alakítja a terület szitakötő (Odonata) faunáját.

A kutatások szinte egyidőben kezdődtek egy szomszédos község, Boldva szitakötő faunájának vizsgálatával. Mivel a két község között jelentős különbségek voltak a szitakötők számára kedvező biotópok számában, így a kutatások szempontjából Boldva kedvezőbb helyzetbe került. Ezáltal Boldva szitakötő faunájáról már két írásban is sikerült beszámolnunk: VIZSLÁN, 1991. és VIZSLÁN, VIZSLÁN 1993. A sajóecsegi kutatások 6 évi vizsgálat után kerültek olyan szintre, hogy a Sajó és közvetlen környékének szitakötő faunáját sikerült bemutatnunk. Az utóbbi években a folyó vízminőségében olyan kedvező változások történtek, amelyek még jobban felkellették érdeklődésünket iránta. A másik motiváló tényező a terület odonatológiai feltáratlansága volt.

A kutatásokat 1988-ban kezdtük és 1993. végéig folytattuk, ezen időszak alatt 31 alkalommal végeztünk gyűjtéseket és megfigyeléseket a területen. A gyűjtött anyag meghatározásához ÚJHELYI, (1957.) és STEINMANN, (1984.) munkáit használtuk fel, a faunalista elkészítéséhez pedig DÉVAI, (1978.) által javasolt rendszert és nevezéktant követtük.

A terület növényzete

Alámerült hínáraknak (Myriophyllo-Potametum) csak kisebb állományai fordulnak elő főleg a Sajóban, szintén csekély a nádasok (Scirpo-Phragmitetum) és a magassásrétek (Caricetum acutiformis-ripariae) aránya, előbbiek főleg a kisebb állóvizek szegélyein, utóbbiak az ártér néhány mélyebb térszintjén találhatók foltokban. Az ártér legelterjedtebb növénytársulási a különböző típusú nedves rétek (Agrostetum stoloniferae, Alopecuretum pratensis, Festucetum pratensis). A fás társulásokat jobbára csak bokorfüzesek (Salicetum triandrae) - ezek a gyors szukcessziós folyamatok eredményeként gyakran már a 2. évben megjelennek a törpekákás iszapnövényzetet (Cypero-Juncetum) követően a kavicszátonyok és a puhafás fűz-nyár ligeterdők (Salicetum albae - fragilis) képviselik.

A gyűjtött anyag jellemzése

ZYGOPTERÁK

1. Platycnemis pennipes (PALLAS, 1771.)
Gyakori és rendszeres tagja a faunának, májustól szeptemberig változó egyedszámmal fordul elő a területen. A faj var. lactea változata, főleg a májusi és júniusi hónapban gyakran figyelhető meg a folyót kísérő gazos részeken.

2. Coenagrion ornatum (SÉLYS-LONGCHAMPS, 1850.)
Ritkán és kis egyedszámmal fordul elő a folyót kísérő parti növényzetben, illetve közvetlenül a folyó szélén. Hazánkban védett faj, eszmei értéke: 2000 Ft.

3. Coenagrion puella (LINNÉ, 1758.)
Hasonlóan az előző fajhoz, viszonylag ritkán és csak néhány példányban található a parti növényzetben, illetve a folyó melletti vizes mélyedések közelében.

4. Coenagrion pulchellum interruptum (CHARPENTIER, 1825.)
Valószínű a folyó vízminőségének javulása következtében került elő 1993-ban. Hogy tartósan tagja lesz-e a faunának, azt csak az elkövetkező évek vizsgálatai fogják biztosan tisztázni.

5. Erythromma viridulum (CHARPENTIER, 1840.)
Július és augusztus hónapokban kis egyedszámmal látható a területen. Gyűjtése és megfigyelése körülményes, mivel főleg a folyó nyíltvizű részein vadászik.

6. Ischnura elegans pontica (SCHMIDT, 1938.)
Gyakori, de nem túl nagy egyedszámban előforduló faj. Kedveli a folyó szélén a víz fölé hajló növényeket, ezeken előszeretettel tartózkodik. Májustól szeptember végéig rendszeresen megfigyelhető.

7. Ischnura pumilio (CHARPENTIER, 1825.)
Csak alkalmi előforduló lehet a területen, 1991. 08. 03-án egy hím példányt sikerült begyűjteni, azóta nem került elő újabb.

8. Sympecma fusca (VAN DER LINDEN, 1820.)
Alkalmi előforduló a területen, csak ritkán lehet megfigyelni egy-egy példányt a folyót kísérő növényzetben, illetve a kisebb állóvizek mentén.

9. Chalcolestes viridis (VAN DER LINDEN, 1825).
Nem rendszeres tagja a faunának, csak egy esetben, 1989. 08. 13-án sikerült egy nőstény példányt begyűjteni a folyó mellől.

10. Agrion splendens (HARRIS, 1782.)
A terület egyik leggyakoribb szitakötője, néha a víztől távol is megtalálhatók. Május elejétől szeptember végéig megfigyelhető.

11. Agrion virgo (LINNÉ, 1758.)
A faj nem rendszeres tagja a faunának, csak 1990. májusában sikerült néhány példányt meghatározni a területen, a folyót kísérő csalánosban. Hazánkban védett faj, eszmei értéke: 2000 Ft.

ANISOPTERÁK

12. Aeschna mixta (LATREILLE, 1805).
Szeptemberben sikerült megfigyelni és gyűjteni néhány példányt. Mivel jó repülő, elfogása és megfigyelése körülményes, feltételezhetően gyakoribb előfordulású mint az adatokból látszik. Hazánkban védett faj, eszmei értéke: 2000 Ft.

13. Anax imperator (LEACH, 1815.)
Hasonlóan az előző fajhoz nagyon jól repül. Bár megfigyeléseink szerint táplálékszerzés közben viszonylag állandó „légi folyosót" repül be, ez segítséget nyújthat a megfigyeléshez. Nyári hónapokban néhány példány, főleg az utóbbi években rendszeresenk mondható a nyíltvíz felületek felett.

14. Gomphus flavipes (CHARPENTIER, 1825.)
Megjelenése feltehetően szintén összefügg a folyó tisztulásával, 1993. 06. 06-án egy nőstény példányt sikerült elfognunk, (valószínű peterakás után) a parti növényzetről. Feltehetően rendszeres tagja lesz a faunának. Hazánkban védett faj, eszmei értéke: 10 000 Ft. A Berni egyezmény által fokozottan védett, de az európai IUCN vörös listán is veszélyeztetett kategóriás faj.

15. Gomphus vulgatissimus (LINNÉ, 1758.)
A májusi hónap leggyakoribb Anisopterája. Repülési ideje június végére általában befejeződik, kivételesen július elején látható egy-egy példány. Általában a víz melletti füves területen szeret vadászni. 1989-ben feltűnően sok torz szárnyú példányt találtunk, azóta hasonló megfigyeléseink nem voltak. Hazánkban védett faj, eszmei értéke: 2000 Ft. Szintén IUCN listás faj Európában, a sérülékeny kategóriába sorolják.

16. Ophiogomphus cecilia (FOURCROY, 1785.)
Egyetlen előfordulása ismert Sajóecsegen. 1993. 09. 18-án egy hím példányt sikerült befogni a folyó melléről. Hazánkban védett faj, eszmei értéke: 10000 Ft. A Berni egyezmény által fokozottan védett, az IUCN vörös listán pedig veszélyeztetett kategóriás fajként tartják nyilván.

17. Onychogomphus forcipatus (LINNÉ, 1758.)
1991. 07. 06-án egy nőstényt, 08. 03-án egy hím példányt sikerült meghatározni a Sajó melléről. Azóta nem került elő újra a faj, tehát csak alkalmi előfordulásnak lehet venni az 1991-es megjelenését. Hazánkban védett faj, eszmei

értéke: 2000 Ft. Az európai IUCN vörös listán sérülékeny kategóriás.

18. Libellula depressa (LINNÉ, 1758.)
Rendszeresen előforduló, bár kis egyedszámú faj a területen. Repülési ideje főleg a nyár elejére esik, leggyakrabban június hónapban találkozunk vele, amikor nyílt vízfelületek felett vadászik. Később a vizektől távolabb is előfordul egy-egy kóborló példány.

19. Libellula fulva (MÜLLER, 1764.)
A Gomphus vulgatissimus mellett a májusi hónap egyik jellegzetes szitakötője volt. Az utóbbi években ennél a fajnál figyelhető meg az állomány fokozatos csökkenése, 1993-ban előfordulásáról nincs adatunk. Hazánkban védett faj, eszmei értéke: 2000 Ft. Európa egyes részein fenyegetett fajként van számontartva.

20. Orthetrum albistylum (SÉLYS-LONGCHAMPS, 1848.)
Gyakorisága és repülési ideje hasonló az előző fajéhoz. Kedvelt tartózkodási helye a folyó száraz mederrészében kialakult gödrök, árkok vízzel telt szakaszai. Ezek felett gyűjtik táplálékukat, illetve a környező növényzeten pihennek.

21. Orthetrum cancellatum (LINNÉ, 1758.)
A nyári hónapok gyakori Anisopterája. Július elejétől szepemberig megfigyelhető, amint valamilyen kiemelkedő ponton pihen és innen indítja „rövid őrjáratát" a vizek felett. Kedvelt pihenőhelyéhez ragaszkodik, még zavarás esetén is gyakran visszatér oda.

22. Orthetrum coerulescens (FABRICIUS, 1798.)

Csak alkalmanként fordul elő a területen, eddig két esetben sikerült gyűjteni. 1991. 08.03-án egy hím, illetve 1993. 06. 06-án két nőstény példányt. Mindkét esetben az O. albistylummal azonos élőhelyen találtam.

23. Crocothemis servilia (DRURY, 1770.)

Az utolsó három évben egyre gyakrabban előfordul a terülten, főleg a nyárvégi időszakban. Előfordulása összefüggésben van azzal, hogy a környező területen egyre több helyen tenyészik, így egyre nő a kóborló egyedek száma.

24. Sympetrum fonscolombii (SÉLYS-LONGCHAMPS, 1840.)

Csak egy adata ismert, 1993. 07. 02-án egy frissen kibújt egyedet találtunk a Sajó-parton. Megkerülése feltételezhetően szintén összefügg a folyó tisztulásával, remélhető, hogy rendszeres tagja lesz a faunának.

25. Sympetrum sanguineum (MÜLLER, 1764.)

Gyakori és rendszeres tagja a faunának. Nagyobbrészt a nyár második felében repül. Fő tartózkodási helyük a folyó melletti füves, gazos területek.

26. Sympetrum striolatum (CHARPENTIER, 1840.)

Augusztustól október végéig rendszeresen megfigyelhető a területen. Egyedszáma az utóbbi években nő. Kedvelt tartózkodási helyük a folyót kísérő füves, gazos területek.

27. Sympetrum vulgatum (LINNÉ, 1758.)

Ritka, bár valószínű rendszeresen előfordul a területen szeptemberben. Peterakását még nem sikerült megfigyelnünk.

A gyűjtések alkalmával mindkét nemet találtuk, szaporodása valószínű a területen.

Az alábbi táblázatban megadjuk a sajóecsegi szitakötő fauna relatív gyakorisági és faunaelem besorolását DÉVAI et. al. (1976.) és DÉVAI (1976.) munkája alapján.

A faj fenti sorszáma	Gyakorisági viszony	Faunaelem csoport
1.	gyakori	ponto-kaspi
2.	mérsékelten gyakori	pontomediterrán
3.	gyakori	ponto-kaspi
4.	gyakori	ponto-kaspi
5.	mérsékelten gyakori	pontomediterrán
6.	gyakori	ponto-kaspi
7.	gyakori	pontomediterrán
8.	igen gyakori	holomediterrán
9.	ritka	atlantomediterrán
10.	gyakori	pontomediterrán
11.	mérsékelten gyakori	nyugat-szibiriai
12.	gyakori	holomediterrán
13	mérsékelten gyakori	holomediterrán
14.	ritka	nyugat-szibiriai
15.	mérsékelten gyakori	pontomediterrán
16.	ritka	nyugat-szibiriai
17.	szórványos	ponto-kaspi
18.	gyakori	pontomediterrán
19.	ritka	pontomediterrán
20.	mérsékelten gyakori	pontomediterrán
21.	mérsékelten gyakori	holomediterrán
22.	mérsékelten gyakori	pontomediterrán
23.	mérsékelten gyakori	holomediterrán

24.	ritka	holomediterrán
25.	gyakori	holomediterrán
26.	gyakori	holomediterrán
27.	gyakori	szibiriai

Az eredmények értékelése

Az eredmények értékelésekor elvégeztük a terület élőhely minősitését DÉVAI-MISKOLCZI (1987.) munkája alapján. Sajóecseg szitakötős élőhelyei az alábbi biotóp minősitést kapták az 1988-1993-as gyűjtések faunalistája alapján:

Gyakoriság	Fajszám	Súlyfaktor	Pontszám
igen gyakori	1	1	1
gyakori	11	2	22
mérsékelten gyak.	9	4	36
ritka	5	8	40
szórványos	1	16	16
összesen:	27		115

Biotóp - súlyfaktor: 2,5 - Végleges pontszám: 287,5
Biotóp - minősités: I. osztályú terület (a szitakötő fauna alapján!)

Az értékelés szerint, tehát különösen fajgazdag területet sikerült feltárnunk. Ez feltehetően kedvező megítélést jelent a szakemberek számára és várható, hogy a Sajó más pontjain is elkezdődnek az alapkutatások a terület odonatológiai feltárása érdekében. A folyó szennyezettségének további csökkenésével és a tisztulási

folyamatok előrehaladtával várhatóan még több kedvező változás következik le a folyó életében, ezáltal ritka és veszélyeztetett fajok számára állandó és biztos biotópot jelent majd a terület.

IRODALOM

DÉVAI, GY. (1976.) A magyarországi szitakötő (Odonata) fauna chorológiai vizsgálata. Acta Biol. Debrecina, 13., Suppl. 1: 119-157.

DÉVAI, GY., BODNÁRNÉ, PÁLOSI, G., BENEDEK, P. (1976.). A szitakötők (Odonata) magyarországi adatainak elemzése. Acta Biol. Debrecina. 13., Suppl. 1: 9-92.

DÉVAI, GY. (1978.) A magyarországi szitakötő (Odonata) fauna taxonómiai és nómenklatúrai revíziója. A debreceni Déri Múzeum 1977. évi Évkönyve:81-96.

DÉVAI, GY., MISKOLCZI, M. (1987.) Javaslat egy új környezetminősitő értékelési eljárásra a szitakötők hálótérképek szerinti előfordulási adatai alapján. Acta Biol. Debrecina, 20: 33-54.

STEINMANN, H. (1984.) Szitakötők - Odonata. In: Fauna Hungariae, V., 6: 1-112.

ÚJHELYI, S. (1957.) Szitakötők - Odonata. In: Fauna Hungariae, V., 6: 1-44.

VIZSLÁN, T. (1991.) Boldva környékének szitakötő (Odonata) faunája. Calandrella, V/1.:25-31.

VIZSLÁN, T., VIZSLÁN, L. (1993.) Újabb adatok Boldva szitakötő (Odonata) faunájához. Calandrella, VII/1-2.: 145.

SZABÓ SÁNDOR

Adatok az 1994-es sáskajáráshoz

A Csongrád megyei Montágh-pusztán tett terepbejárás alkalmából 1994. július 4-én tapasztalhattuk, hogy milyen amikor egy területen az utóbbi évek meleg, egyre aridabbá váló időjárásának hatására felszaporodnak az egyenesszárnyú rovarok. Azon a napon jóval 30 C fölött volt a hőmérséklet. A területen a növényzet teljesen sárga volt, a talajban mély repedések keletkeztek a hónapok óta elmaradó jelentősebb csapadék hiányában. S mégis, a kiszáradt fűszálakon ugrándozó sáskatömegtől szinte minden lépésnél harsogott a fű.

A területen megfigyelt legnagyobb egyedszámú faj az **olasz sáska** (Calliptamus italicus) volt, amely a négyzetméterenként 50-/60/-as egyedszámával kitűnt a többi közül. A terület nagy része marhalegelő, s emiatt valamint a libatartástól teljesen kopárrá vált foltokból áll, így kevésbé intenzív hasznosításúnak számít, ezért ez a sáska igen jól érezte magát egyedszámából megitélhetően. E sok tápnövényű faj életmenetének nem minden szakasza ismert még a szakemberek számára sem. Fő jellegzetesség, hogy nem tulságosan csoportosuló, vándorlási hajlama is minimális. A területen viszont egy lokális gradációja alakult ki. Nagyobb számban országosan 1964-ben mutatkozott, igazi élőhelyén a Mediterráneumban viszont igen komoly kártevőként tartják nyilván.

A **szalagos sáska** (Oedaleus decorus Germar) négyzetméterenkénti 8-10 egyedével már jóval szerényebb gyakoriságú, megjelenésében annál díszesebb, színesebb. A terület ennek a fajnak is kedvezett meleg, kopár voltában. Nem lehetetlen ennek későbbi felszaporodása sem, ugyanis